

โพนนาแก้วโมเดล: ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อบรรเทาความยากจนด้านรายได้ และพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

PON NAKAEO MODEL: POLICY PROPOSALS FOR ALLEVIATING INCOME POVERTY AND DEVELOPING THE GRASSROOTS ECONOMY

สัณญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง¹, ละมัย ร่มเย็น*, พิศดาร แสนชาติ³, นวรัตน์ เมืองเส้น⁴, เนติชัย ธารนะวาท⁵, สิริกร กุ่มภักดี⁶
Sanyasom Swasthaisong¹, Lamai Romyen², Pissadam Saenchat³, Nawarat Muanglen⁴, Nathichai Thanaraj⁵, Sirikom Kumpakdee⁶

^{1, 3, 6}คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ^{1, 3, 6}Faculty of Management Science, Sakon Nakhon
Rajabhat University, Thailand

^{2, 5}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ^{2, 5}Faculty of Humanity and Social Science,
Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand

⁴คณะเทคโนโลยีการเกษตร, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ⁴Faculty of Agricultural Technology, Sakon Nakhon
Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author's e-mail: Sanyasom@snru.ac.th¹, lamairomyen@gmail.com², Pisdpc7@gmail.com³,
ann.nawarat@gmail.com⁴, natichai.law53@gmail.com, sirikom@snru.ac.th⁶

Received: March 17, 2024

Revised: March 25, 2024

Accepted: March 30, 2024

บทคัดย่อ

ประเทศไทยมีปัญหาคความยากจนมานาน ปัญหาที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยอย่างมาก อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร เป็นหนึ่งในอำเภอที่มีปัญหาคความยากจน การวิจัยนี้มุ่งศึกษา 1) สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในอำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาคความยากจนด้านรายได้ และ 3) สร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการบรรเทาปัญหาคความยากจนด้านรายได้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยพบว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อบรรเทาปัญหาคความยากจนด้านรายได้ ประกอบด้วย 3 พ. ได้แก่ 1) พัฒนาด้านเศรษฐกิจฐานราก 2) พัฒนาด้านสังคม และ 3) พัฒนาด้านการจัดการทรัพยากร ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาคความยากจนมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ มีแผนพัฒนาที่ชัดเจน และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยการทำงานแบบประสานความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

คำสำคัญ: การบรรเทาปัญหา; ข้อเสนอเชิงนโยบาย; ความยากจนด้านรายได้

Abstract

Thailand has faced poverty problem for a long time. This problem has a great impact on the Thai economy and society. Phon Na Kaeo District, Sakon Nakhon Province, is one of the districts that has poverty problems. This research aimed to 1) study the problems and needs of the target group in Phon Na Kaeo district, Sakon Nakhon Province; 2) analyze factors affecting the problem of income poverty, and 3) create policy recommendations for alleviating the problem of income poverty. It is qualitative research. The researcher found that policy proposals for alleviating the problem of income poverty consisted of three principles: 1) development of the grassroots economy; 2) development of society; and 3) development of resource management. The results of this research reflected that there were many factors causing property problem. Strategic management was required. There was a clear development plan and continuously monitor and evaluate by working in a coordinated manner between the government, educational sector, private sector, and civil society.

Keywords: alleviation; policy proposal; income poverty

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ปัญหาความยากจนมีมายาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ เกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ เช่น ภัยธรรมชาติ สงคราม โรคระบาด โครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในอดีตคนจนถูกมองว่าเป็นคนขี้เกียจ ไร้ความสามารถ แต่ปัจจุบันมุมมองนี้เปลี่ยนไป ความยากจนถูกมองว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง เกิดจากการกระจายทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม การเข้าถึงการศึกษา การรักษาพยาบาล และโอกาสทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ความยากจนส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก ทำให้ประเทศมีรายได้ต่ำ ประชาชนมีสุขภาพไม่ดี การศึกษาต่ำ เกิดอาชญากรรม และปัญหาสังคมอื่น ๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น รัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ ภาคเอกชน และประชาชน เป็นต้น ทั้งนี้ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาคความยากจน โดยพัฒนา นโยบาย ส่งเสริมการศึกษา พัฒนาเศรษฐกิจ สร้างงาน สนับสนุนการเข้าถึงบริการพื้นฐาน และสร้างความเท่าเทียมในสังคมที่สำคัญ คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) กำหนดให้ประเทศต่าง ๆ ลดความยากจนลงครึ่งหนึ่งในทุกมิติ ภายในปี ค.ศ. 2020 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

สำหรับประเทศไทยในอดีต การแก้ไขปัญหาคความยากจนมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวม ผ่านนโยบายต่าง ๆ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายเหล่านี้ประสบความสำเร็จในการกระตุ้นเศรษฐกิจไทย และช่วยลดความยากจนลงได้อย่างมาก ตัวอย่างนโยบายที่สำคัญ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการเกษตรขยายโอกาสทางการศึกษา แต่ปัจจุบันแนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจนมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาแบบองค์รวม โดยคำนึงถึงมิติต่าง ๆ ของความยากจน มิติเหล่านี้ ได้แก่ มิติรายได้ เช่น การเพิ่มรายได้ให้กับผู้ยากจน มิติการเข้าถึงบริการ เช่น การศึกษา สาธารณสุข ที่อยู่อาศัย มิติการมีส่วนร่วม เช่น การมีส่วนร่วมในสังคม การตัดสินใจ มิติความมั่นคง เช่น ความมั่นคงทางอาหาร ความปลอดภัย นโยบายที่สำคัญในปัจจุบัน เช่น ประชาธิปไตย การบูรณาการการทำงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมไทยนิยมยั่งยืนที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก บัณฑิตสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย แต่อย่างไรก็ตามปัญหาคความยากจน

ยังคงมีความท้าทายอยู่หลายประการ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำของช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน การเข้าถึงโอกาสในการศึกษา สาธารณสุข การจ้างงาน การเปลี่ยนแปลงของโลก เช่น โลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น กรณีต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นปัญหาใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย รวมถึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในหลายด้าน เช่น สุขภาพ การศึกษา และความมั่นคงทางอาหาร เด็กและเยาวชนในครัวเรือนยากจนมีโอกาสได้รับการศึกษาและพัฒนาทักษะน้อย ส่งผลต่ออนาคตและศักยภาพในการประกอบอาชีพ จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2564 พบว่า คนไทยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 23,944 บาท ต่ำกว่าเส้นความยากจนของไทยที่กำหนดไว้ 3,239 บาท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร เป็นหนึ่งในอำเภอที่มีปัญหาความยากจนสูง และกำลังเผชิญกับความยากจนด้านรายได้อย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพนนาแก้ว (2565) พบว่า คนจนด้านรายได้มีจำนวน 495 คน จากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform) หรือ TPMAP (www.tpmmap.in.th/) ที่สามารถช่วยระบุปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจน โดยสามารถใช้ตอบคำถามว่าคนจนอยู่ที่ไหน เส้นความยากจนของครัวเรือนในอำเภอโพนนาแก้ว ปี พ.ศ. 2564 อยู่ที่ 2,761 บาทต่อคนต่อเดือน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพนนาแก้ว, 2564) และเส้นความยากจนของบุคคล ในอำเภอโพนนาแก้ว ปี พ.ศ. 2564 อยู่ที่ 3,239 บาทต่อคนต่อเดือน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า อำเภอโพนนาแก้วมีปัญหาความยากจนสูง ประชาชนมีรายได้น้อยและจำเป็นต้องมีแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จึงเป็นที่มาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยครั้งนี้ของทีมนักวิจัยในโครงการนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านรายได้และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความยากจนด้านรายได้ของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร
3. เพื่อสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้านรายได้ของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยดำเนินการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความยากจนเป็นปัญหาทางสังคมที่มีมานานและส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วโลก นักวิชาการได้ศึกษาและให้คำจำกัดความของความยากจนไว้หลายมุมมอง ดังนี้ 1.1 แนวคิดแบบดั้งเดิมมองความยากจนเป็น 2 แบบ คือ ความจนแบบสัมบูรณ์ (Absolute poverty) หมายถึง สภาวะที่บุคคลมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการซื้ออาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และสิ่งจำเป็นพื้นฐานอื่น ๆ และความจนแบบสัมพัทธ์ (Relative poverty) หมายถึง สภาวะที่บุคคลมีรายได้น้อยกว่าค่าเฉลี่ยของสังคม 1.2) แนวคิดแบบมัลติมิติ (Multidimensional) Sen (1981) มองความจนว่าเป็นการขาด "ความสามารถ" (Capability) ในการดำรงชีวิตที่ดี Sen (1999) เสนอ "ดัชนีการพัฒนามนุษย์" (Human Development Index: HDI) ซึ่งวัดความยากจนจาก 3 มิติ คือ สุขภาพ การศึกษา และรายได้ Alkire & Foster (2001)

เสนอ "วิธีการ Alkire-Foster" ในการวัดความยากจนแบบมัลติมิติ โดยพิจารณาจากมิติต่าง ๆ เช่น สุขภาพ การศึกษา มาตรฐานการครองชีพ 1.3 แนวคิดแบบมิติทางสังคม (Social dimensions) Townsend (1979) เสนอ "ดัชนีการยากจน Townsend" ซึ่งวัดความยากจนจาก 7 มิติ คือ รายได้ ทรัพยากร สภาพการทำงาน การศึกษา สุขภาพ ที่อยู่อาศัย และความสัมพันธ์ทางสังคม 1.4 แนวคิดของนักวิชาการไทย นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2529) มองความจนว่าเป็น "สภาวะที่บุคคลมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานที่สังคมกำหนด" ส่วน สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2543) เสนอ "แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง" ซึ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง การอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน และการลดความเหลื่อมล้ำ และ TPMAP นิยาม "คนจน" ว่า บุคคลที่ประสบปัญหาในมิติใดมิติหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งมิติ จาก 5 มิติ และยังมี TPMAP ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่ใช้ระบุปัญหาความยากจนและความต้องการการพัฒนาของประเทศไทย ยึดหลักการวัดความยากจนแบบ มัลติมิติ (Multidimensional) โดยพิจารณาจาก 5 มิติ ได้แก่ สุขภาพ ความเป็นอยู่ การศึกษา รายได้ และการเข้าถึงบริการภาครัฐ (www.tpmmap.in.th/) ส่วนลักษณะของความยากจน Land (2019) ระบุว่า ความยากจนมีความซับซ้อนมากกว่านั้น ความยากจนมีหลายมิติ แบ่งเป็นแกนกลาง 3 มิติ ได้แก่ การสูญเสียอำนาจ ความทุกข์ทางกาย จิตใจ และอารมณ์ การต่อสู้และการต่อต้าน

สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจน มีหลากหลายแนวทาง แต่ละแนวทางมุ่งเน้นอธิบายสาเหตุและกลไกของความยากจนที่แตกต่างกัน ทฤษฎีที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

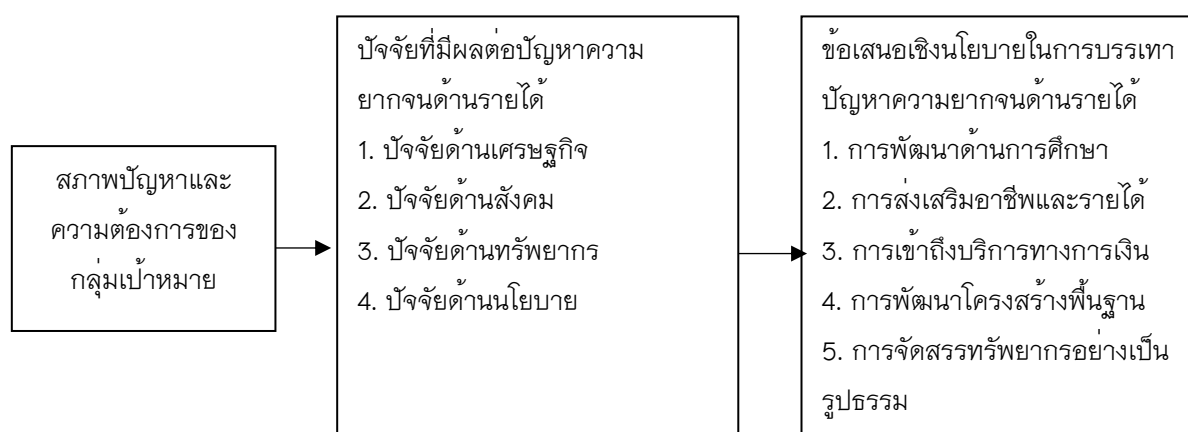
1. ทฤษฎีความยากจน มุ่งเน้นอธิบายสาเหตุและกลไกของความยากจนที่แตกต่างกัน ทฤษฎีที่สำคัญ ๆ มีดังนี้ 1) ทฤษฎีวัฒนธรรมความยากจน (Culture of poverty theory) ทฤษฎีนี้เสนอว่า ความยากจนเกิดจากค่านิยมและพฤติกรรมของคนจนเอง คนจนมีค่านิยมและพฤติกรรมที่ส่งผลต่อความยากจน เช่น ไม่มุ่งมั่นทำงาน พึ่งพาผู้อื่น ไม่วางแผนอนาคต ฯลฯ (Lewis, 1959) 2) ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม (Structural theory) ทฤษฎีนี้เสนอว่า ความยากจนเกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อคนจน เช่น การกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียม การเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม ฯลฯ (Blau & Duncan, 1967) 3) ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human capital theory) ทฤษฎีนี้เสนอว่า ความยากจนเกิดจากการขาดแคลนทุนมนุษย์ เช่น การศึกษา ทักษะ ความรู้ ฯลฯ ของคนจน (Becker, 1964) 4) ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกัน (Dependency theory) ทฤษฎีนี้เสนอว่า ความยากจนเกิดจากการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจน ประเทศร่ำรวยเอารัดเอาเปรียบประเทศยากจน ทำให้ประเทศยากจนยิ่งจนลง (Frank, 1969) และ 5) ทฤษฎีระบบโลก (World systems theory) ทฤษฎีนี้เสนอว่า ความยากจนเกิดจากระบบโลกที่เอื้ออำนวยต่อประเทศร่ำรวย ประเทศร่ำรวยกอบโกยผลประโยชน์จากประเทศยากจน ทำให้ประเทศยากจนยิ่งจนลง (Wallerstein, 1974) ทั้งนี้ทฤษฎีความยากจนเป็นเพียงกรอบแนวคิดในการอธิบายสาเหตุและกลไกของความยากจน ในทางปฏิบัติสาเหตุและกลไกของความยากจนอาจมีความซับซ้อนและหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสังคม

2. ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมของไทยมาอย่างยาวนาน สาเหตุของปัญหาความยากจนมีหลากหลายปัจจัยสำคัญ ๆ ที่มีผลต่อปัญหาความยากจน มีดังนี้ 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้น้อย หนี้สินครัวเรือนสูง ขาดแคลนทุนการผลิต การเข้าถึงปัจจัยการผลิต โครงสร้างเศรษฐกิจ 2) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ การศึกษาต่ำ ขาดทักษะอาชีพ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเด็กและเยาวชน และวัฒนธรรม 3) ปัจจัยด้านทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การเข้าถึงน้ำเพื่อการเกษตร การเข้าถึงเทคโนโลยี และ 4) ปัจจัยด้านนโยบาย ได้แก่ นโยบายที่ไม่เอื้ออำนวยต่อคนจน การขาดการบูรณาการนโยบาย การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน (ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น, 2555; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2546; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ, 2565)

3. แนวทางแก้ไขปัญหาคะแนนยากจน พบว่า งานวิจัยต่าง ๆ มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาคะแนนยากจน โดยสรุปมี 5 ประเด็น คือ 1) การพัฒนาทางการศึกษา งานวิจัยของธนาคารโลก (2020) ชี้ว่า การศึกษาเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาคะแนนยากจน การศึกษาช่วยให้คนมีทักษะที่จำเป็นสำหรับงานที่มีรายได้ดี ช่วยให้พวกเขามีสุขภาพที่ดี และช่วยให้พวกเขามีส่วนร่วมในสังคมได้มากขึ้น งานวิจัยของ Glewwe et al. (2009) พบว่า การศึกษาสามารถช่วยลดความยากจนได้ถึงร้อยละ 40 โดยการศึกษาช่วยให้เด็กมีรายได้เพิ่มขึ้นเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ และช่วยให้พวกเขาหลุดพ้นจากวังวนความยากจน 2) การส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ นอกจากนี้ งานวิจัยของสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2022) ชี้ว่า การส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้เป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาคะแนนยากจน โดยการส่งเสริมให้คนมีงานทำ มีรายได้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Besley & Ghatak (2011) งานวิจัยของธนาคารโลก (2018) งานวิจัยของ Demirgüç-Kunt & Klapper (2012) ของวิจัยของ ธนาคารพัฒนาเอเชีย (2562) ชี้ว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาคะแนนยากจน โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานช่วยให้คนสามารถเข้าถึงตลาด การศึกษา และบริการสาธารณสุขได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Besley & Ghatak (2011) พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสามารถช่วยลดความยากจนได้ถึงร้อยละ 15 โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานช่วยให้คนมีงานทำ และช่วยให้พวกเขาสามารถนำสินค้าไปขายในตลาดได้ 5) การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม รวมถึงงานวิจัยของ Oxfam (2022) ชี้ว่า การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแก้ไขปัญหาคะแนนยากจน โดยการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมช่วยให้คนยากจนมีโอกาสในการพัฒนาชีวิต และยังมีการวิจัยของ Milanovic (2016) ที่พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เป็นสาเหตุหลักของความยากจน โดยการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้สามารถช่วยลดความยากจนได้อย่างมีนัยสำคัญ

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้หรือข้อเสนอเชิงนโยบายการบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาคะแนนยากจนของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาในระดับครัวเรือน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) หรือกลุ่มเป้าหมายแบ่ง 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 7 คน การเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า หรือ TPMPAP ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค-สวทช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปี พ.ศ. 2565 (<https://www.tpmmap.in.th/about>) รวมถึงข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ที่เก็บรวบรวมโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพนนาแก้ว (<https://district.cdd.go.th/phonnakaeho>) โดยระบุรายชื่อและที่อยู่ของกลุ่มเป้าหมาย หลังจากได้รายชื่อและที่อยู่แล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนและตรวจสอบกับผู้นำชุมชนว่าบุคคลตามข้อมูลรายชื่อนี้มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยในการพัฒนาอย่างแน่ชัดหรือไม่ รวมถึงการจัดทำหนังสือขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล/อาสาสมัคร เช่น การเปิดเผยข้อมูล การตีพิมพ์ การถ่ายรูป/บันทึกเสียง การรักษาความลับของแหล่งข้อมูล/อาสาสมัคร การป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดกับผู้ให้ข้อมูล/อาสาสมัครที่ให้ความร่วมมือในการวิจัย และลงพื้นที่เพื่อขอความยินยอมเซ็นชื่อเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยความสมัครใจ และดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัด ในการลงพื้นที่ พบว่า กลุ่มเป้าหมายเซ็นชื่อให้ความยินยอมทั้ง 7 คน เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) มีภูมิลำเนาในเขตพื้นที่อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร 2) การมีรายได้ที่ต่ำกว่าเกณฑ์ 3) การมีทรัพยากรพื้นฐาน เช่น ที่ดินทำกิน เป็นต้น 4) ความพร้อมด้านร่างกาย และ 5) ความต้องการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง สำหรับกลุ่มที่ 2 ได้แก่ ตัวแทนภาคการศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับท้องถิ่น จำนวน 12 คน คัดเลือกแบบเจาะจงเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้กำลังปฏิบัติงานในภาคการศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกภาคสนาม (Field note form) 2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview form) 3) แบบประเด็นการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) เพื่อบันทึกจากและบุคคล การกระทำ แบบแผนกิจกรรม ความสัมพันธ์ และความหมายของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดหลักจริยธรรมสากลในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ (Belmont report) ประกอบด้วย 1) หลักความเคารพในบุคคล 2) หลักคุณประโยชน์ไม่ก่ออันตราย และ 3) หลักความยุติธรรม โดยได้ปฏิบัติทั้ง 3 หลักอย่างอย่างเคร่งครัด (U.S. Department of Health and Human Services, 2022) โดยระบุไว้ในเครื่องมือการวิจัย และใช้ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลที่นำไปสู่ทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) ยึดตามสภาพความจริงเป็นหลักตามแรงขับของข้อมูล (Creswell, 2014)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การศึกษาบริบททั่วไป ความเป็นอยู่ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview) ส่วนที่ 2 การศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) กับตัวแทนภาคการศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ถอดรหัสข้อมูล (Coding) จัดระเบียบทางกายภาพของ

ข้อมูลและเนื้อหาที่สำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย เรียบเรียงเป็นความเรียง จัดข้อมูลตามประเด็น กรองหาประเด็นสำคัญและหาความเชื่อมโยงของประเด็น กรองหาตัวแปรที่สำคัญ สร้างผังความเชื่อมโยง และหาบทสรุปรวม ส่วนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้าจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญในประเด็นนั้น ๆ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในอำเภอนาแก จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัย พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีอาชีพหลัก คือ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร รับจ้างทั่วไป รายได้ไม่แน่นอน ที่อยู่อาศัยเป็นบ้านไม้เก่า ๆ เพิงไม้ กระโจม สภาพทรุดโทรม หลังคามุงหญ้าคา รั่วซึม ไม่มีไฟฟ้าใช้ 2 คน พื้นเป็นหินลูกรัง บริเวณรอบบ้านไม่มีรั้ว 3 คน มีรั้ว 2 คน มีพื้นที่ปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงา ปลูกข้าวแต่ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ และเลี้ยงไก่ไข่ ปัญหาหลัก คือ น้ำท่วม ภัยแล้ง บางรายติดสุรา อาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง รับจ้างทำงานก่อสร้าง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 สภาพที่อยู่อาศัยของกลุ่มเป้าหมาย

ส่วนความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า พวกเขามีความต้องการที่หลากหลาย โดยหลัก ๆ แล้วต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ โดยด้านความเป็นอยู่ กลุ่มเป้าหมายต้องการมีรายได้ที่แน่นอน เพื่อความมั่นคงในชีวิต ต้องการมีที่อยู่อาศัยที่ดีขึ้น ปลอดภัย และสะดวกสบาย ต้องการมีสุขภาพที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี ต้องการความช่วยเหลือด้านการเกษตร เพิ่มผลผลิตและรายได้ ต้องการมีงานทำ เพิ่มโอกาสในการหารายได้ ต้องการการศึกษา พัฒนาทักษะและความรู้ ต้องการมีสวัสดิการ สนับสนุนความเป็นอยู่ ส่วนด้านการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ต้องการเลี้ยงไก่ เป็นแหล่งรายได้หลัก บางส่วนต้องการปลูกพืชสมุนไพร เพิ่มรายได้และเป็นทางเลือก โดยสรุป กลุ่มเป้าหมายต้องการการยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ ดังภาพที่ 3

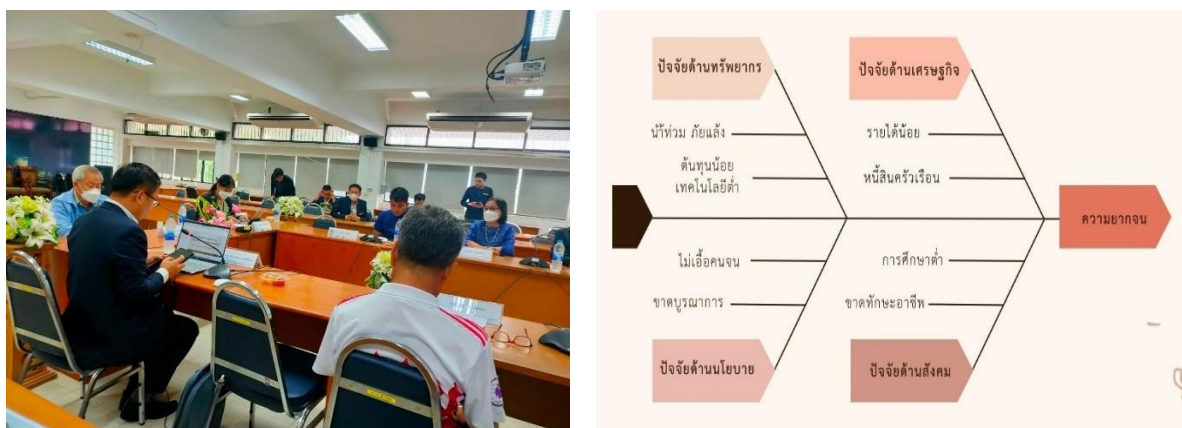

ภาพที่ 3 การสัมภาษณ์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความยากจนด้านรายได้ ของกลุ่มเป้าหมายในอำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความยากจนด้านรายได้ ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้น้อย หนี้สินครัวเรือนสูง ขาดแคลนทุนการผลิต โครงสร้างเศรษฐกิจ
- 2) ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย การศึกษาไม่สูง ขาดทักษะอาชีพ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเด็กและเยาวชน และวัฒนธรรม
- 3) ปัจจัยด้านทรัพยากร ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การเข้าถึงน้ำเพื่อการเกษตร การเข้าถึงเทคโนโลยี
- 4) ปัจจัยด้านนโยบาย ประกอบด้วย นโยบายที่ไม่เอื้ออำนวยต่อคนจน การขาดการบูรณาการนโยบาย

โดยสรุป ปัญหาความยากจนด้านรายได้มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายด้าน จำเป็นต้องมีแนวทางแก้ไขที่ครอบคลุมและยั่งยืน

ภาพที่ 4 การประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของความยากจน

ผลการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร จากผลการวิจัยที่พบว่า ครัวเรือนเป้าหมายในอำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร มีปัญหาความ

ยากจนด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความยากจน ได้แก่ รายได้ต่ำ หนี้สินครัวเรือนสูง ขาดแคลนทุนการผลิต การศึกษาดำ ขาดทักษะอาชีพ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเด็กและเยาวชน ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การเข้าถึงน้ำเพื่อการเกษตร และการเข้าถึงเทคโนโลยี เป็นต้น ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาด้านเศรษฐกิจฐานราก 2) พัฒนาด้านสังคม และ 3) พัฒนาด้านการจัดการทรัพยากร ตัวอย่างโครงการที่ควรดำเนินการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร โครงการส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตร โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาด้านสังคม โครงการพัฒนาการจัดการทรัพยากร ดังภาพที่ 5

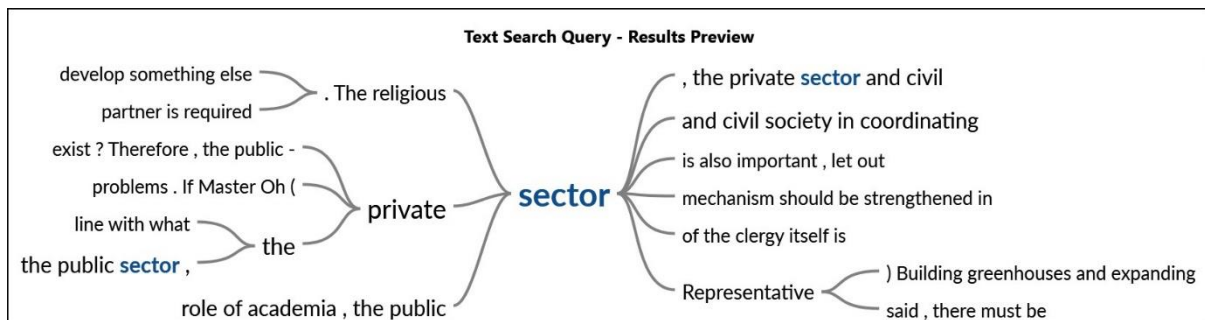

ภาพที่ 5 โพนนาแก้วโมเดล: ข้อเสนอเชิงนโยบายการบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาความยากจน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีประเด็นในการสนทนา คือ ผลการศึกษาบทบาทของภาคการศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการประสานร่วมมือกันแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อแก้ปัญหาความยากจนด้านรายได้ของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหาหาสรุปความตามประเด็นในการสัมภาษณ์ โดยใช้โปรแกรม NVIVO ในการประมวลผลเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของการสนทนา เพื่อทราบถึงความสัมพันธ์และให้ข้อมูลที่มีลักษณะเหมือนกันโดยการตรวจสอบคำซ้ำ (word frequency query) ในด้านที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยประเด็นการสัมภาษณ์ ดังภาพที่ 6 และภาพที่ 7

ภาพที่ 6 ผลการตรวจสอบคำซ้ำเกี่ยวกับบทบาทภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ภาพที่ 7 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของบทบาทของภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการประสานความร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

จากภาพข้างต้นที่แสดงผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เกี่ยวกับบทบาทของภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงภาคศาสนา ในการประสานร่วมมือกันแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ด้านรายได้ของกลุ่มเป้าหมาย จากการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน อำเภอ โพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร พบว่า การแก้ไขปัญหาต้องได้รับความร่วมมือ การสนับสนุนจากทุกภาคส่วน การแก้ไขปัญหาความยากจนไม่ใช่ภาระของภาคใดภาคหนึ่ง แต่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจากทุกภาคส่วน บนพื้นฐานของความเข้าใจ ความเท่าเทียม และความยั่งยืนการพัฒนากลไกการทำงานของภาคีเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน จะเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนสู่สังคมไทยที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

การอภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มเป้าหมายในอำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีรายได้ไม่แน่นอน ประมาณ 3,000 บาทต่อเดือน อาศัยอยู่ในบ้านไม้เก่า เพิงไม้ กระตอม สภาพทรุดโทรม พวกเขามีความต้องการที่หลากหลาย โดยหลัก ๆ แล้วต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ ด้านความเป็นอยู่ ต้องการมีรายได้ที่แน่นอน มีที่อยู่อาศัยที่ดีขึ้น สุขภาพที่ดี ด้านการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ต้องการเลี้ยงไก่ไข่ เป็นแหล่งรายได้หลัก บางส่วนต้องการปลูกพืชสมุนไพร โดยกลุ่มเป้าหมายต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ ผลการวิจัยเช่นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของนักวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (2564) วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร (2563) Chinese Academy of Social Sciences (2022) National Institute of Rural Development and Panchayati Raj (2021)

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาความยากจนด้านรายได้ ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านทรัพยากร ปัจจัยด้านนโยบาย ทั้งนี้ ปัญหาความยากจนด้านรายได้มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายด้าน จำเป็นต้องมีแนวทางแก้ไขที่ครอบคลุมและยั่งยืน ผลการวิจัยเช่นนี้สอดคล้องกับการวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังนี้ (1) การศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนในครัวเรือน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

รายได้จากการประกอบอาชีพ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย การศึกษา สุขภาพ ทักษะ ปัจจัยด้านทรัพยากร ประกอบด้วย การเข้าถึงที่ดิน แหล่งน้ำ ปัจจัยด้านนโยบาย ประกอบด้วย นโยบายช่วยเหลือคนยากจน การเข้าถึงบริการภาครัฐ (2) การศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2564) ที่พบว่า แนวทางแก้ไขปัญหาคความยากจนต้องครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร และนโยบาย จำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะแรงงาน ส่งเสริมการจ้างงาน สนับสนุนการประกอบอาชีพ การเข้าถึงบริการภาครัฐควรมีประสิทธิภาพและทั่วถึง (3) การศึกษาของธนาคารแห่งประเทศไทย (2563) ที่พบว่า ปัญหาคความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้เป็นปัญหาเรื้อรัง จำเป็นต้องมีนโยบายที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมการกระจายรายได้ (4) ผลการวิจัยของชนินทร์ วะสินนท์ และคณะ (2567) ที่พบว่า ข้อเสนอแนะนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน 5 มิติ ประกอบด้วย มิติการพัฒนาคคุณภาพตลอดชีวิต (Lifelong quality) มิติการพัฒนาคบ้านนาคอยู่ (Good living) มิติการพัฒนาคยกระดับรายได้ (Income enhancement) มิติการพัฒนานโยบายชุมชนมีส่วนร่วม (Community engagement) และมิติการพัฒนาคความมั่นคงด้านทรัพยากรเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Resource Stability for Quality of Life) ซึ่ง “นโยบายกุดบาก ออนซอน” ออนซอน หมายถึง มีความสุข ประกอบไปด้วย โครงการแก้ไขปัญหาคความยากคน 5 โครงการ โครงการความมั่นคงทางอาหารภายในครอบครัว โครงการชุมชนสะอาด โครงการยกระดับรายได้ โครงการชุมชนมีส่วนร่วม และโครงการความมั่นคงด้านทรัพยากรเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่วนผลการวิจัยที่สอดคล้องในต่างประเทศ มีดังนี้ (1) การศึกษา International Monetary Fund (2021) ที่พบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในการลดความยากจน จำเป็นต้องมีนโยบายที่ส่งเสริมการเติบโตอย่างครอบคลุม ยั่งยืน (2) การศึกษาของ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2020) ที่พบว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความยากจน จำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพ เข้าถึงได้ทั่วถึง (3) การศึกษาของ World Bank (2022) ที่พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การเติบโตทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงตลาด ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย การศึกษา สุขภาพ การปกครอง ปัจจัยด้านทรัพยากร ประกอบด้วย การเข้าถึงที่ดิน แหล่งน้ำ ปัจจัยด้านนโยบาย ประกอบด้วย นโยบายช่วยเหลือคนยากจน การเข้าถึงบริการภาครัฐ เป็นต้น

กรณีนโยบายช่วยเหลือคนยากจนของประเทจีน เป็นนโยบายที่รัฐบาลจีนมุ่งลดความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การให้เงินช่วยเหลือ การสนับสนุนการประกอบอาชีพ การพัฒนาทักษะแรงงาน การเข้าถึงบริการด้านการศึกษาและสาธารณสุข นโยบายดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการลดความยากจนในประเทจีน ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ประชากรจีนที่ยากจนตามมาตรฐานของจีนลดลงจาก 770 ล้านคน เหลือเพียง 6 ล้านคนในปี 2563 ตัวอย่างนโยบายของจีน เช่น การจัดสรรเงินทุนสนับสนุนแก่พื้นที่ยากจน การส่งเจ้าหน้าที่รัฐลงพื้นที่เพื่อช่วยเหลือผู้ยากจน การจัดฝึกอบรมทักษะอาชีพ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อช่วยเหลือคนยากจน นอกจากนี้ นโยบายช่วยเหลือคนยากจนของจีนยังได้รับการยกย่องจากนานาชาติ ประเทว่าประสบความสำเร็จ แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ปัญหาคความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ และปัญหาการทุจริต ทั้งนี้ นโยบายดังกล่าวถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความยากจน แต่จำเป็นต้องมีการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน เพื่อให้การช่วยเหลือผู้ยากจนมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Communist Party of China Central Committee and the State Council, 2021)) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอติทยา ใจเดียง, ดารารัตน์ จำเกิด, ชฎาภรณ์ เสาร์เทพ และสมารถ ใจเดียง (2562) ที่พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเทศบาลต้องมีนโยบายที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือและสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอและมี

ระบบกลไกในการให้ความช่วยเหลือด้านการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละบุคคล

3. จากผลการศึกษาที่พบว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจน ประกอบด้วย 3 ข้อเสนอ ได้แก่ ข้อเสนอที่ 1 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ข้อเสนอที่ 2 การพัฒนาด้านสังคม และ ข้อเสนอที่ 3 การพัฒนาการจัดการทรัพยากร ผลการวิจัยเช่นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังนี้ (1) การศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2564) ที่พบว่า แนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนต้องครอบคลุมทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะแรงงาน ส่งเสริมการจ้างงาน สนับสนุนการประกอบ อาชีพ การเข้าถึงบริการภาครัฐควรมีประสิทธิภาพและทั่วถึง (2) การศึกษาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย โดยธนาคารแห่งประเทศไทย (2563) ที่พบว่า ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้เป็นปัญหาเรื้อรัง จำเป็นต้องมีนโยบายที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมการกระจายรายได้ (3) การศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562) ที่พบว่า เศรษฐกิจฐานรากมีบทบาทสำคัญในการลดความยากจน จำเป็นต้องมีการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน ส่วนผลการวิจัยที่สอดคล้องในต่างประเทศ ดังนี้ (1) การศึกษา ของ International Monetary Fund (2021) ที่พบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในการลดความยากจน จำเป็นต้องมีนโยบายที่ส่งเสริมการเติบโตอย่างครอบคลุมยั่งยืน (2) การศึกษาของ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2020) ที่พบว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความยากจน จำเป็นต้อง มีการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพ เข้าถึงได้ทั่วถึง (3) การศึกษาของ World Bank (2022) ที่พบว่า ปัจจัยด้าน เศรษฐกิจ ประกอบด้วย การเติบโตทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงตลาด ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย การศึกษา สุขภาพ การปกครอง ปัจจัยด้านทรัพยากร ประกอบด้วย การเข้าถึงที่ดิน แหล่งน้ำ ปัจจัยด้านนโยบาย เช่น นโยบายช่วยเหลือ คนยากจน การเข้าถึงบริการภาครัฐ เป็นต้น

สรุป ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ จำนวน 3 ข้อเสนอ ดังนี้ ข้อเสนอที่ 1 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ผลการวิจัยในประเทศไทย พบว่า เศรษฐกิจฐานรากมีบทบาทสำคัญในการ ลดความยากจน ส่วนผลการวิจัยต่างประเทศ พบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในการลดความยากจน ข้อเสนอที่ 2 การพัฒนาด้านสังคม ผลการวิจัยที่สอดคล้องในประเทศไทย ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2564) ที่ พบว่า การพัฒนาด้านสังคม เช่น การศึกษา สุขภาพ การปกครอง เป็นปัจจัยสำคัญในการลดความยากจน ธนาคาร แห่งประเทศไทย (2563) พบว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำ ส่วนผลการวิจัยใน ต่างประเทศ ได้แก่ World Bank (2022) พบว่า การศึกษา สุขภาพ การปกครอง เป็นปัจจัยสำคัญในการลดความ ยากจน International Monetary Fund (2021) พบว่า การพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพ เข้าถึงได้ทั่วถึง เป็น สิ่งจำเป็นในการลดความยากจน และ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2020) พบว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความยากจน ข้อเสนอที่ 3 การพัฒนาการจัดการทรัพยากร ผลการวิจัยที่ สอดคล้องในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562) พบว่า การ เข้าถึงที่ดิน แหล่งน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ส่วนผลการวิจัยในต่างประเทศ ได้แก่ World Bank (2022) พบว่า การเข้าถึงที่ดิน แหล่งน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญในการลดความยากจน

ทั้งนี้ การแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นต้องมีแนวทางที่ครอบคลุมทั้ง 3 ด้านนี้ และต้องอาศัยความร่วมมือ จากทุกภาคส่วน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาความยากจนด้านรายได้ ได้แก่ โมเดลเศรษฐกิจฐานรากที่เหมาะสมกับบริบท การพัฒนาทักษะอาชีพ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเข้าถึงบริการทางการเงิน การพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ การแก้ไขปัญหาความยากจนด้านรายได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงภาคการศาสนา และการดำเนินการภายใต้แนวคิด “การบริหารจัดการแบบประสานความร่วมมือ” (Collaborative governance) โดยการบูรณาการการทำงานร่วมกัน มีการจัดทำแผนพัฒนาที่ชัดเจน มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัญหาความยากจนในอำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร ผู้วิจัยจึงนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้านรายได้ ใน 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วย (1) ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม เช่น สนับสนุนเงินทุนพัฒนาเทคโนโลยี และเพิ่มผลผลิต (2) ส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตร เช่น ฝึกอบรมทักษะ สนับสนุนเงินทุน และหาตลาด

ประเด็นที่ 2 การพัฒนาด้านสังคม ประกอบด้วย (1) พัฒนาการศึกษา เช่น สนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาคุณภาพการศึกษา (2) พัฒนาสุขภาพ เช่น สนับสนุนหลักประกันสุขภาพ และส่งเสริมสุขอนามัย และ (3) พัฒนาเด็กและเยาวชน เช่น สนับสนุนทุนการศึกษา และพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก

ประเด็นที่ 4 การพัฒนาการจัดการทรัพยากร ประกอบด้วย (1) พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปลูกป่า ป้องกันการกัดเซาะของน้ำ (2) พัฒนาระบบชลประทาน เช่น สนับสนุนระบบน้ำเพื่อการเกษตร และ (3) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี เช่น สนับสนุนเทคโนโลยีการเกษตร

2. ตัวอย่างโครงการและกิจกรรมที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม เช่น สนับสนุนเงินทุน ปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ โครงการส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตร เช่น ฝึกอบรมทักษะช่าง โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โครงการพัฒนาด้านสังคม เช่น พัฒนาศูนย์เด็กเล็ก โครงการพัฒนาการจัดการทรัพยากร เช่น โครงการปลูกพืชสมุนไพร โครงการปลูกต้นไม้เศรษฐกิจ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนํานโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. รวมถึงมหาวิทยาลัยในพื้นที่ องค์การเอกชน เช่น สมาพันธ์เอสเอ็มอีจังหวัดสกลนคร มูลนิธิ สมาคม อาสาสมัคร เป็นต้น โดยดำเนินการภายใต้แนวคิด “การบริหารจัดการแบบประสานความร่วมมือ” มีการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการจัดทำแผนพัฒนาที่ชัดเจน มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนควรมีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

กิตติกรรมประกาศ

ทีมวิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) โดยกองทุนส่งเสริม ววน. ที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานวิจัยประเภท Fundamental Fund ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

เอกสารอ้างอิง

ชนินทร์ วะสินนท์, นันทกาญจน์ เกิดมาลัย, ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง, มาลี ศรีพรหม, กาญจนา วงษ์สวัสดิ์, ภาวิณี แสนชนม์, นิรมล เนื่องสิทธิ์, ปรีดิตร ภูจิตร และรจิตรา กาญจนบุตร. (2567). การสร้างต้นแบบนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่นาร่อง ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 4(1), 13-28.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). *การศึกษาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.

ธนาคารโลก. (2565). รายงานความยากจนในประเทศไทย. สืบค้น 16 มีนาคม 2566 จาก

<https://www.worldbank.org/en/home>.

ธนาคารโลก. (2020). การศึกษา: ภัยแล้งสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน. สืบค้น 23 กุมภาพันธ์ 2567 จาก

ธนาคารโลก. (2018). *ข้อมูลเกี่ยวกับความยากจนและความเจริญรุ่งเรือง*. สืบค้น 7 มีนาคม 2567 จาก

<https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

ธนาคารพัฒนาเอเชีย. (2562). บทบาทของโครงสร้างพื้นฐานในการลดความยากจน. สืบค้น 25 มีนาคม 2567 จาก

<https://www.adb.org/publications/infrastructure-supporting-inclusive-growth-and-poverty-reduction-asia>. doi:10.22617/TCS190130.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2529). *ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (2564). *การศึกษาความต้องการและปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร*.

สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2564). *การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร. (2563). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดสกลนคร*.

มุกดาหาร: วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร.

ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์. (2555). สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย. *วารสาร*

นักบริหาร, 32(1), 3-10.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2546). *สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย*. สืบค้น 31 มีนาคม

2564, จาก <http://www.tdri.or.th/poverty/report1.htm>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *การศึกษาสถานะความยากจนและความ*

เหลื่อมล้ำทางสังคมในเขตภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*

ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). รายงานติดตามผลการดำเนินงานตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ประเทศไทย ปี 2563. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). รายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของครัวเรือนในประเทศไทย ปี 2564. สืบค้น 15 กุมภาพันธ์ 2567 จาก https://www.nesdc.go.th/nescdb_en/main.php?filename=index.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). รายงานสถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมไทย ปี 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). รายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. <https://www.worldbank.org/en/home>.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพนนาแก้ว. (2565). ข้อมูลครัวเรือนยากจน. สืบค้น 14 มกราคม 2565 จาก <https://district.cdd.go.th/phonnakaew>.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพนนาแก้ว. (2564). รายงานข้อมูลครัวเรือนยากจน ปี 2564. สกลนคร: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพนนาแก้ว.
- สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2022). แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน. สืบค้น 23 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://www.nesdc.go.th/>
- สภาพัฒน. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). สถิติครัวเรือนยากจนและประชากรยากจน. สืบค้น 16 มีนาคม 2566, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=7204&filename=index.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2543). *เศรษฐกิจพอเพียง: ทางสายกลางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อติตยา ใจเตี้ย, ดารารัตน์ จำเกิด, ชฎาภรณ์ เสาร์เทพ และสามารถ ใจเตี้ย. (2562). ศักยภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตเมือง กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการ มทร. สุวรรณภูมิ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 4(2), 249–259.
- Alkire, S., & Foster, J. (2001). *Counting the poor: A survey of methods and their applications*. Washington, DC: World Bank.
- Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. University of Chicago Press.
- Besley, T., & Ghatak, M. (2001). Public goods and economic development. *The American Economic Review*,

91(4), 859–885.

- Blau, P. M., & Duncan, O. D. (1967). *The American occupational structure*. Wiley.
- Besley, T., & Ghatak, M. (2011). Can microfinance reduce poverty? Evidence from an Indian randomized experiment. *Journal of Development Economics*, 94(2), 220–235.
- Capra, F., & Luisi, P. L. (2014). *The systems view of life: A unifying vision*. Cambridge University Press.
- Costanza, R., & Daly, H. E. (1992). Natural capital and sustainable development. *Conservation Biology*, 6(1), 37–46.
- Communist Party of China Central Committee and the State Council. (2021). *Decision of the Central Committee of the Communist Party of China on Major Issues Concerning Winning the Battle against Poverty in the New Era*. Beijing: Central Party School Press.
- Creswell, J.W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approach* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage. Retrieved December 26, 2023 from https://www.academia.edu/57201640/Creswell_J_W_2014_Research_design_Qualitative_Quantitative_and_Mixed_Methods_Approaches_4th_ed_Thousand_Oaks_CA_Sage.
- Chambers, R. (1997). *Whose reality counts? Putting the first last*. Intermediate Technology Publications.
- Chinese Academy of Social Sciences. (2022). *A Study on the Living Conditions and Needs of Farmers in Rural China*. Beijing: Chinese Academy of Social Sciences.
- Demirgüç-Kunt, A., & Klapper, L. (2012). *Financial inclusion and growth: What do we know?* Policy Research Working Papers, No. 6025, The World Bank, Washington, DC.
- Frank, A. G. (1969). *Latin America: Underdevelopment or revolution*. Monthly Review Press.
- Glewwe, P., Kremer, M., & Moulin, S. (2009). Education and economic growth: A review of the evidence. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w17554/w17554.pdf
- International Monetary Fund. (2021). *A Study on the Impact of Economic Growth on Poverty Reduction*.
- Land, S. (2019). *Class: A memoir of motherhood, hunger, and higher education*. New York: HarperCollins.
- Lewis, O. (1959). *Five families: Mexican case studies in the culture of poverty*. Basic Books.
- Milanovic, B. (2016). *The Haves and the Have-Nots: A Brief History of Inequality in America*. Harvard University Press.
- National Institute of Rural Development and Panchayati Raj. (2021). *A Study on the Factors Influencing the Quality of Life of Farmers in India*. Hyderabad: National Institute of Rural Development and Panchayati Raj.
- Oxfam. (2022). *Confronting inequality: Tackling the root causes of poverty and discrimination*. Oxfam International.
- Rostow, W. W. (1960). *The stages of economic growth: A non-communist manifesto*. Cambridge University Press.
- Sen, A. (1981). *Poverty and famines: An essay on entitlement and deprivation*. Oxford: Clarendon Press.

- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2020). *A Study on the Role of Education in Poverty Reduction*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- U.S. Department of Health and Human Services. (2022). *The Belmont Report: Ethical Principles and Guidelines for the Protection of Human Subjects of Research*. Retrieved 8 January 2024, from <https://www.hhs.gov/ohrp/regulations-and-policy/belmont-report/index.html>
- World Bank. (2022). *Poverty headcount ratio at national poverty line (% of population)*. Retrieved from <https://irinagyurjinyan.wordpress.com/2022/04/12/%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BA-19/>
- World Bank. (2022). *A Study on the Factors Influencing Poverty in Developing Countries*. Washington, D.C.: World Bank.
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system: Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century*. Academic Press.

